

مکاتبات تقی زاده و استهاج درباره نشر اشکاس

متن نامه شماره ۵/۱ مورخ ۱۷ فروردین ۱۳۲۸ آقای ابتهاج بعنوان آقای تقی زاده

جناب آقای سید حسن تقی زاده

۱

در ۲۶ اسفند ۱۳۲۷ هنگام طرح لایحه پشستوانه اسکناس در مجلس شورای ملی اظهار فرمودید که بدون شک برای عده‌ای از اهالی این کشور تولید نگرانی نموده و سوء تفهیم ایجاد کرده است. اینجانب وظیفه خود میدانم که توضیحاتی بخود جنابعالی بدهم و تمنی نمایم که در رفع این نگرانی بیمورد لطفاً اقدام فرمائید. خیلی متأسفم که بواسطه تعطیل نوروز و اینکه اینجانب تا دیروز در مرخصی بودم در تقدیم این نامه تأخیر شده است. اعتراض جنابعالی بلاایحه تقدیمی از دو جهت بوده است. اول نسبت بغوریت آن و در اینباب چنین بیان فرمودید: "خوب یابد در این هیچ شکی نیست که این لایحه خیلی مهم است... این است که بحث مفصلی میخواهد و شاید یکماه در مجلس بحث بخواند اینطور غافلگیر کردن و اینطور فوری آوردن خوب نیست..."

دوم نسبت بماهیت آن مخالفت فرمودید و چنین اظهار کردید: "... این کار بضرر ملت و مخالف مصالح مملکت است و بحدی مضر است که میترسم بگویم..." حتی در پایان اظهارات خود "بخدای لایزال قسم" یاد فرمودید که "این عمل فوق تصور برای مملکت مضر است."

گمان میکنم تصدیق خواهید فرمود که موضوع پول بک کشور از حساسترین مسائل هر کشوری است و بهمین جهت است که وقتی دولتی بخواهد تغییری در وضع پول و مقررات و قوانین مربوطه بدهد سعی میشود این عمل بنحوی انجام شود که اثرات روحی آن بضرر مردم و مملکت نباشد و از همین لحاظ لوابیح مربوطه را در هر کشوری با رعایت قوانین خود در کوتاهترین مدت و سریعترین وقت بتصویب مجلس مقننه (چنانچه تصویب پارلمان لازم باشد) میرسانند.

در اینباب بهیچوجه احتیاج ندارم که جنابعالی رامتقاعد سازم و برای اثبات نکته فوق دلیل بیاورم، زیرا خود جنابعالی هنگامیکه عهده داروزارت دارائی بودید لایحه‌ای بقید دو فوریت در روز یکشنبه ۲۲ اسفند ۱۳۱۰ تقدیم مجلس شورای ملی فرمودید که در همان روز بتصویب رسید و تردید ندارم که اگر این کار را مخالف مصالح مملکت میدانستید اقدام بآن نمیفرمودید. اگر لزوم رعایت اصولی که در بالا بآن اشاره شد در زمان وزارت دارائی جنابعالی برفع مملکت بوده یقین است تصدیق خواهید فرمود که امروز نیز دلیلی ندارد که برخلاف آن رفتار شود. تا آنجائیکه اطلاع دارم لایحه‌ای که جنابعالی در اسفند ۱۳۱۰ بمجلس تقدیم فرمودید قبلاً "مورد شور و مطالعه نمایندگان مجلس شورای ملی قرار نگرفته بود در صورتیکه لایحه تقدیمی ۲۶ اسفند ۱۳۲۷ قبلاً" در جلسه خصوصی مجلس شورای ملی (که با نهایت تأسف جنابعالی در آن شرکت نفرمودید) در روز سه‌شنبه ۲۴ اسفند و بعداً "در همان روز و در روز بعد (۲۵ اسفند) در کمیسیونی که از آقایان نمایندگان فراکسیونها انتخاب شده بود مطرح و مورد مذاکره و تبادل نظر قرار گرفت و ساعتها وقت صرف رسیدگی بآن شد و فقط پس از موافقت آقایان نمایندگان فراکسیونها تقدیم مجلس گردید.

امادربا اصل موضوع لایحه و اینکه چندین بار و بعنوان مختلف تقلیل پشتوانه را از میزان فعلی (که برای اسکناسهای منتشره از تاریخ ۲۸ آبان ۱۳۲۱ بعد صد درصد ولی نسبت بکل اسکناسهای منتشره تا این تاریخ در حدود ۷۷٪ است) گناهی کبیر و عملی مضر بحال مملکت بیان فرموده‌اید باز خاطر محترم را بهمان لایحه‌ای که خود جنابعالی در اسفند ۱۳۱۰ در یک جلسه بدون هیچگونه تغییر و اصلاحی بتصویب مجلس رسانده‌اید معطوف میدارم. ماده ۶ قانون مزبور میگوید، "دولت مکلف است که لااقل بمیزان صدی شصت اسکناسهای

رایج مسکوک نقره در جریان داشته باشد" مطابق این دو ماده چون لااقل بمیزان شصت درصد اسکناسهای منتشره میبایستی مسکوک نقره در جریان باشد و از صد درصد ذخیره (که در آن تاریخ بجای کلمه پشتوانه بکار رفته) آن قسمت که در جریان نباشد (یعنی همان شصت درصد مسکوک نقره مندرج در ماده ۶) در بانک ملی بامانت سپرده شود. بنابراین حداکثر پشتوانه اسکناسهای ایران در زمان تصدی وزارت دارائی جنابعالی فقط چهل درصد بوده است زیرا تصدیق خواهید فرمود مسکوک نقره‌ای که طبق ماده ۶ قانون سابق الذکر در جریان یعنی در دست مردم میباشد

نمی‌تواند جزو پشتوانه محسوب گردد.

بنابجهاست مذکور در فوق و با توجه باینکه از شصت سال قبل که امتیاز نشر اسکناس بیک بانک خارجی داده شد میزان پشتوانه اسکناس $33\frac{1}{3}$ معین گردید و نظر باینکه قوانین بعدی جواهرات واگذاری بیانک را جزو پشتوانه پذیرفته و بالتجیجه در عمل میزان پشتوانه واقعی (طلا و نقره) قبل از شهریور ۱۳۲۰ به ۳۳٪ و بعد از آن به ۲۲٪ تقلیل یافت و نظر باینکه هیچ کشوری امروز صد درصد پشتوانه برای پول خود نگاه نمیدارد و آمریکا که ثروتمندترین مملکت دنیا است قانوناً "موظف است فقط ۲۵٪ پشتوانه طلا داشته باشد فرمایشات جنابعالی در جلسه ۲۶ اسفند ۱۳۲۷ بر خلاف انصاف بوده و چون عده‌ای در ایران بجنابعالی معتقد هستند قطعاً "آنها را نگران و گمراه کرده است .

اگر اوضاع ایران پس از وقایع شهریور ۱۳۲۰ و نگرانی فوق العاده مردم در نظر گرفته شود آنوقت معلوم خواهد شد که بجهت در آبان ۱۳۲۱ پشتوانه ایران به صد درصد ترقی داده شد این عمل آن روز اقدام بسیار عاقلانه‌ای بود زیرا بواسطه جنگ این کشور قادر نبود با طلا و ارزها یکپاره از متفقین در مقابل ریال دریافت میکرد حوائج وارداتی خود را تامین نماید و افزایش میزان پشتوانه در چنین ایامی نه تنها اشکالی تولید نمیکرد بلکه تا حدی از نگرانی عموم نسبت بپول میکاست . ولی اکنون که این کشور در مقابل اجرای اصلاحات وسیعی واقع گشته است که بتصویب مجلس شورای ملی رسیده و بدون شک برای ایران حیاتی و ضروری و فوری و فوتی میباشد شایسته و عقلانی نیست که مبالغی از ذخائر ارزی کشور را کد و بسلا استفاده بماند و برای انجام این اصلاحات این مملکت متوسل بقرضه از خارجه گردد .

تا زمانی که عمل تقلیل پشتوانه (بمیزانی که باز هم از غالب کشورهای دیگر بیشتر است) بمنظور ایجاد کارهای تولیدی و عمرانی است نه تنها خالی از هرگونه ضرر و زیانی است بلکه خودداری از این عمل مخالف مصالح مملکت است .

در ضمن ملاقاتیکه روز یکشنبه ۱۲ دی ۱۳۲۷ از جنابعالی کردم و در این موضوع بطور تفصیل مذاکره شد اگر بخاطر داشته باشید در پایان (البته پس از آنکه ابتدا شدیداً با تقلیل میزان پشتوانه مخالفت فرمودید) فرمودید خوب است بهمان شصت در صد که در زمان اعلیحضرت شاهنشاه فقید تعیین شده بود اکتفا کنیم . یکی دو روز قبل از تقدیم لایحه اخیر مجلس شورای ملی نیز شنیدم همین نظر را بیکی از آقایان وزیران بیان فرموده بودید .

در عالم ارادتیکه بجنابعالی دارم آیا حق ندارم از جنابعالی گله کنم که تفاوت بین شصت در صد (که آنهم در عمل بکمتر از نصف آن تقلیل یافت) و پنجاه در صد یعنی ده درصد چیزی نیست که جنابعالی را وادار کند در مقابل ملت ایران بخدای لایزال قسم

یادکنید که لایحهٔ تقلیل پشتوانهٔ بحدی مضر بحال مملکت است که نمیتوان مضار آنرا گفت. لایحهٔ تقدیمی بمجلس پس از مطالعات زیاد و از طرف اشخاص علاقه‌مند بوطنشان تهیه شده است. باتقلیل پشتوانهٔ به پنجاه درصد (۲۷ درصد کمتر از آنچه فعلاً هست) مبلغی ارز و طلا از پشتوانهٔ آزاد خواهد شد که امید میرود هم احتیاجات ریالی کشور را برای کارهای عمرانی تامین خواهد کرد و هم مبلغی ارز برای خریدهای درخارجه تهیه خواهد نمود. در حالی که اگر پشتوانهٔ شصت درصد تعیین گردد آنچه آزاد میشود باید برای تامین احتیاجات ریالی کنار گذاشته شود و این عمل بصلاح کشور نیست زیرا همانطور که سابقاً گفته شد قسمتی از ارزی که باید بمصارف عمرانی برسد را کد خواهد ماند در صورتیکه اگر برای مخارج ارزی برنامهٔ عمرانی و کارهای تولیدی مصرف شود یک قسمت از اسکناسهای ریالی باین ترتیب جمع آوری میشود و این عمل خود بِنفع اقتصاد ملی است.

در یک قسمت از اظهارات روز ۲۶ اسفند در مجلس شورای ملی چنین فرموده‌اید: "... مجبور نیستید برای تولید و برای برنامهٔ بروید قیمت طلای خودتان را کم نکنید ...". برای رفع اشتباه که گویا تصور فرموده‌اید این عمل یک نوع تنزل ارزش ریال است لازم میدانم خاطر شریف را متذکر سازم که در لایحهٔ دولت بهیچوجه من‌الوجه در نظر نیست که ارزش ریال تنزل داده شود. در اینجا بيمورد نمیدانم عرض کنم که اگر چه در این لایحه بهیچوجه تنزل ریال در نظر نیست ولی اگر یک روزی چنین اقدامی مفید و لازم بنظر برسد مبادرت بآن نباید "خیانت عظیم بملت" (بطوریکه در ۱۳ دیماه ۱۳۲۶ در مجلس شورای ملی اظهار فرمودید) محسوب شود چه خود جنابعالی نرخ لیره را در ۲۵ بهمن ۱۳۰۹ موقعیکه وزیر دارایی بودید از ۶۰ ریال به ۹۰ ریال ترقی دادید یعنی نرخ ارز را به پول ایران پنجاه درصد بالا بردید و حاجت بذكر نیست که در انجام این عمل نه تنها خیانتی بملت نفرمودید بلکه آنرا بانهایت حسن نیت و خدمت بایران انجام فرمودید.

اینکه فرموده‌اید در نتیجهٔ تصویب لایحهٔ قیمت‌ها بالا خواهد رفت جنابعالی اطمینان میدهم که همین نوع اظهارات است که ممکن است بهانه‌ای بدست استفادهٔ جویان بدهد تا قیمت‌ها را بالا ببرند و گرنه هرگاه ارزها و ریال‌ها یک‌ایک از صاحبان درآمدها در بیفتت بشود این عملی حد ذاته نباید موجب نگرانی باشد. علاوهٔ این نکته را هم باید در نظر داشت که یک روزی باید بفقرو فلاکت مردم این مملکت تخفیف داده شود و این امر میسر نیست مگر با بکار انداختن ثروتهای طبیعی این کشور که خوشختانه بمقادیر متناسبی وجود دارد و برای نیل باین مقصود نباید از فراهم کردن وجود و سرمایه‌های لازم هراسناک بود.

چون در ضمن بیانات ۲۶ اسفند فرموده اید "..... اراضی شهر بالا میرود...
 ... چرا باید بانک باسیکولاتورها پول بدهد، این پول مملکت برای این است که
 باشخاصی داده شود برای معاملات لازم و ضروری تجارتنی....." "جنابعالی
 اطمینان میدهم که بانک ملی ازدادن اعتباراتی که بمنظور سفته بازی (اسیکولاسیون)
 برسد کاملا" اجتناب دارد و اگر هستند کسانی که اعتباراتی بعنوان مشروع از بانک
 دریافت میکنند ولی در حقیقت آن اعتبارات را بمصارف سفته بازی میرسانند بسیار
 خوشوقت خواهم شد که این اشخاص را لطفا" بی بانک معرفی فرمائید تا از هرگونه معامله با
 آنها در آینده خودداری شود.

اما اینکه اظهار فرموده اید چرا با وجود اجازه مجلس شورای ملی بانک ملی به
 دولت قرض داده است لزوما" خاطر محترم رامستحضر میدارد که جمع فروشیکه بانک ملی
 در مدت تصدی اینجناب یعنی درشش سال اخیر بدولت داده بالغ بر دو هزار میلیون
 ریال است که تمام آن در مدت ریاست کل دارایی دکتر میلسو و تماما" بموجب
 قوانینی بوده است که بتصویب مجلس شورای ملی رسیده.

اینجناب اطمینان کامل دارم که اگر علی رغم قوانین مصوبه و تقاضای دکتر -
 میلسو بانک ملی ازدادن وام خودداری میکرد خود جنابعالی از اشخاصی میبودید که
 بانک را مورد تعرض قرارداد میفرمودید بانک چه حق دارد از اعطای قرضه بدستگاههایی که
 تحت ریاست و اختیارات یک نفر خارجی قرار گرفته و مستشاران خارجی این وجوه را برای
 اداره امور مملکت لازم و ضرور میدانند امتناع ورزد و در چنین صورتی قطعاً "بانک ملی
 رامسئول تمام نتایج سوء و عدم موفقیت های آن مستشار خارجی معرفی میفرمودید.
 با اینوصف از انصاف دوراست که عمل بانک را که هم باستناد قوانین مصوبه وهم در
 زمان تصدی مستشاران خارجی بوده که جنابعالی بکرات استخدام آنها را با اختیارات
 تام و تمام برای اداره امور اقتصادی کشور تجویز فرموده اید اینگونه مورد اعتراض قرار دهید.

باتوجه بتوضیحاتیکه در این نامه تقدیم گردیده نظر با اعتقادیکه بمسئول پرستی
 جنابعالی دارم و باتوسل بجوانمردی و شهامت اخلاقی آنجناب تمنی دارم برای رفع
 اثرات بیانات ۲۶ اسفند خود هنگامیکه لایحه پشتوانه دوباره در مجلس شورای ملی
 مطرح میگردد از دفاع از لایحه مذکور خودداری نفرمائید و از این راه نه تنها اینجناب
 را قریب امتنان بلکه در گذراندن قانونی که کاملاً بمصالح و صرفه کشور است کمک موثری فرمائید.
 چنانچه پس از ملاحظه این نامه توضیحاتی لازم باشد اینجناب خود را کاملاً" در
 اختیار جنابعالی میگذارم که هر وقتی را که تعیین میفرمائید شرفیاب شوم و توضیحات
 بیشتری حضوراً" بدهم.

ابوالحسن ابتهاج